

Bestuur aan 't woord

Predatoren bejagen de predatoren. Wikipedia: een predator of natuurlijke vijand is een dier of een ander organisme dat zijn prooi actief bejaagt om deze te doden, wat predatie wordt genoemd.

ANOG moet een predatieplan maken. Dit is een handleiding waarin staat wat kan en mag om predatie tegen te gaan – in ons geval - op akkervogelpopulaties. De eerste vraag die dan bij mij opkomt: waar leggen we de grenzen? De discussie over de predatie is al oud. Telkens weer steekt ze de kop op. Snel wordt er geroepen dat veel meer vossen afgeschoten moeten worden. Ook de steenmarter wordt steeds vaker genoemd als 'schuldige'. En wat te zeggen over de kraaien en de wilde katten, die af en toe ook wel een jonge akkervogel lusten. Dat geldt ook voor de vele fraaie roofvogels die in Oost-Groningen vliegen en die in de akkers broeden in plaats van in de duinen of moerassen. Ook van hen is bekend dat ze 'genieten' van een (jonge) gele kwikstaart, graspieper of kwartelkoning. Zo blijkt uit onderzoek naar bijvoorbeeld kiekendieven en buizerds.

foto: M. van Velzen, nestbescherming grauwe kiekendief

Waar ligt de grens?

Vandaar de vraag: waar leggen we de grens? Welke predatie gaan we wel tegen en welke niet? Hoever gaan we en waarom? Nemen wij het werk van de vele vrijwilligers over en gaan we de nesten van de mooie en zeldzame predatoren de grauwe, bruine, blauwe en steppekiekendief met grote hekwerken en schrikdraad beschermen tegen predatoren zoals de vos en de marters? En in de toekomst misschien de wolf? Laten we de ene predator – de vos – verhongeren en gaan we de andere beschermen? Laten we – onuitgesproken – de kiekendieven grenzeloos groeien of zetten we toch ergens een grens?

Over grenzen gesproken: maakt ANOG zich sterk voor het verbeteren van de akkervogelstand én voor het jagen op de vos met lichtbakken langs alle plattelandswegen? De vos, die nu vrij spel heeft op de terreinen van de natuurbeheerders. Of plaatsen we straks schrikdraad, zoals gedaan wordt bij de weidevogels, rond waardevolle akkers met bijvoorbeeld veel veldleeuweriken? Deze dilemma's maken het opstellen van een predatieplan niet gemakkelijk. De komende tijd zullen we daarom overleggen met diverse deskundigen en wellicht nader onderzoek doen om de vragen op te lossen: waar, wanneer en hoe gaat ANOG paal en perk stellen? Jan Willem Kok

Akkervogels: terugblik op de wintertellingen

Het broedseizoen is in volle gang en onze tellers zijn bijna klaar met de derde telronde.

Geon maakte de kaartjes van de wintertellingen van oktober 2017 tot en met maart 2018 en deze worden opgestuurd naar de deelnemers. Uit de reactie van Aagtje en Geuko ten Have in de cluster Noordbroek blijkt de meerwaarde van de tellingen, de kaartjes en het agrarisch natuurbeheer.

Cluster
Noordbroek_86500

Have-Molema ten Mts

Beheerpakket
wintervoedselakker

Vogeltelling
november 2017 -
maart 2018

Het is leuk om te weten wat er leeft

“Daar we al jarenlang enthousiast gebruikmaken van de mogelijkheden om via ANOG de natuur te ondersteunen zijn we gevraagd om iets over ons zelf en over de wintertelling te vertellen.”

“We zijn Aagtje en Geuko ten Have. We hebben een akkerbouwbedrijf met granen, bieten, luzerne en natuurbeheer op de zware klei te Noordbroek. Het natuurbeheer bestaat uit akkerranden, een vogelakker en een wintervoedselveld. Dit doen we al ruim 9 jaar naar volle tevredenheid. We zien hier de laatste jaren een toename van akkervogels. Ook de patrijs is terug! Hierin spelen vooral de akkerranden met hun insectenaanbod een grote rol. Daarnaast is er het wintervoedselveld van zomertarwe met bloemenmengsel. Dit veld is 2 ha groot en ligt hier nu voor het derde jaar.”

Diversiteit aan soorten

“Er zijn vele soorten geteld, waarvan we de meeste wel kennen. Het is leuk om door de telling te weten wat er leeft. We zijn gestart om de akkervogels te ondersteunen, maar ook reeën en hazen zien we er vaak. Dat de slechtvalk gespot is, kan haast geen toeval zijn omdat de slechtvalken ieder jaar in een hoogspanningsmast in de buurt broeden. De blauwe kiekendief zie je 's winters regelmatig boven dit veld. Tijdens een strenge vorstperiode zie je vaak grote aantallen geelgorzen.

Nu waren de vorstperiodes korter en omdat het veld nu langs een watering ligt en er steeds meer eenden komen foerageren, is de zomertarwe stevig afgegraasd. Het voedselaanbod was dus kleiner. Het veld wordt mede hierom verplaatst in 2019 naar een betere plaats.

Ook nu, in het groeiseizoen, zie je vele soorten op dit veld. Omdat het gewas minder dicht staat dan gangbaar zie je hier vaak kwikstaarten en veldleeuweriken. Of ze in dit veld broeden, weten we niet. Wel hebben we de indruk dat het voedselaanbod van insecten mede door de niet-kerende grondbe- werking hoger is."

Meer voordelen dan nadelen

"Een wintervoedselveld of akkerrand geeft na 3 à 4 jaar een veel hoger voedselaanbod qua insecten voor de zomervogels. Nadeel is dat je dan meer ver- onkruiding hebt van distels en zuring, als je niet ieder jaar het wintervoedselveld verplaatst. Echter na 2 jaar wintertarwe zie je geen extra onkruidruk meer op deze strook. En jammer is dat je in het voorjaar geen vaste mest mag uitrijden voor of vlak na het in- zaaien, omdat het een meerwaarde kan zijn voor

de akkervogels. Wij zien genoeg redenen om en- thousiast door te gaan met natuurbeheer en we hopen dat de tellingen laten zien dat de inzet slaagt."

Aagtje en Geuko ten Have

Deelnemers voor stoppeland gezocht

In het ANLb is er een pakket stoppeland: de stoppels blijven staan, vanaf na de oogst tot half maart. Voor 2019 is er nog budget beschikbaar om binnen de huidige clusters een pakket stoppeland af te sluiten. Mocht je graanpercelen hebben die binnen of nabij een cluster Open Akker liggen, dan sluiten we graag een contract met u af. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Monique Mellema, gebiedscoördinator.

Stoppelandbeheer zijn graanstoppels die in de winter blijven staan. Uit onderzoek blijkt dat overwinterende onkruidrijke graanstoppels zorgen voor een voedselrijke winterhabitat voor akkervogels. In aantallen en in soortenrijkdom overstijgen de wintervoedselveldjes, vogelakkers en graanstoppels vele male de dichtheden in het gangbaar beheerde boerenland. Dit is vooral het gevolg van de groundbewerking die in de gangba- re agrarische bedrijfsvoering direct na de oogst plaatsvindt. In de herfst worden de meeste percelen omge- ploegd of ondergaat op een andere manier ingrijpende groundbewerking. Voedsel voor overwinterende vogels gaat dan verloren. Graanstoppels bieden voedsel voor achtergebleven graankorrels, opslag van gekiemd graan en akkeronkruiden die na de oogst ruimte krijgen en uitgroeien. Veldleeuwerik, geelgors, rietgors, graspieper, spreekw en kauw lijken een duidelijke voorkeur te hebben voor de graanstoppels.

foto: M. Doornbos

Kwartelkoning, een geheimzinnige vogel

De kwartelkoning is gehuld in geheimzinnigheid. Onopvallend sluipt hij door de gewassen en verstoppt zich zo goed dat maar weinig mensen de vogel te zien krijgen. Alleen het mannetje hoor je 's avonds raspand 'crex crex' roepen. Op een rustige zomernacht kun je hem op een kilometer afstand horen.

Hij arriveert in Nederland pas laat uit het overwinteringsgebied, in mei en juni. Kwartelkoningen broeden in terreinen die voldoende dekking bieden. Ze zitten voornamelijk in kruidenrijke hooilanden in beek- en rivierdalen en in Groningen in grootschalige akkerbouwgebieden op klei. De kwartelkoning wordt bedreigd door vroege maai- en oogstdata en verlies aan leefgebied. In 1992 ging het zo slecht dat het erop leek dat de soort zou uitsterven als broedvogel. Sindsdien staat hij op de Rode lijst. Waarschijnlijk door tijdelijk gunstige omstandigheden in Oost-Europa groeide de populatie weer, maar op dit moment zit de kwartelkoning opnieuw in een dal.

Grootschalige akkers in het Oldambt

De akkers van het Oldambt herbergen een belangrijk deel van de Nederlandse populatie. De kwartelkoning is één van de ANLb-doelsoorten voor het Leefgebied Open Akker. Doordat de kwartelkoning zich alleen via de roepende mannetjes kenbaar maakt en nesten onvindbaar zijn, is dit een lastige soort om te beschermen.

Veel kwartelkoningen zitten in wintertarwe, dat pas vanaf begin augustus wordt geoogst. Ze hebben veelal voldoende gelegenheid om succesvol hun beide legsels uit te broeden. Direct na het broeden ruien de kwartelkoningen: ze verliezen al hun vleugelveren tegelijk en kunnen een paar weken niet vliegen. Als kuikens en ruiende vogels echter tijdens de oogst met de combine worden geconfronteerd, ontstaan problemen. Dit gebeurt vooral als oogst van buiten naar binnen wordt afgewerkt en vogels gevangen raken in een eiland van ongemaaid gewas. Ook het vroeg maaien (in juni of juli) van akkerranden levert gevaar op voor kwartelkoningen, terwijl na de tarweoogst in augustus nauwelijks dekking overblijft voor de kuikens en de aanwezige volwassen vogels.

Ook luzerne is door de vegetatiestructuur en voedselaanbod erg geliefd bij kwartelkoningen. Dit gewas wordt echter tijdens het broedseizoen van de kwartelkoningen minstens drie keer gemaaid. Kwartelkoningen hebben geen kans om er succesvol een legsel groot te brengen.

foto: A. van der Zijpp

Bescherming

Als bekend is dat de kwartelkoning zich in een perceel bevindt, biedt een aangepaste oogst de vogels de kans om te ontsnappen. Bijvoorbeeld door het aanpassen van de rijrichting van binnen naar buiten. Of door het maaien in stroken, van de ene kant van het perceel naar de andere, in de richting waar de dekking blijft bestaan. Ook hoger maaien geeft de vogels ruimte om te ontsnappen. Om kwartelkoningen niet te verstoren in natuurbraak luidt het advies: tot 1 september niet maaien.

Tellingen in het Oldambt

Ieder jaar brengen vrijwilligers met een Territoriumkarting goed in beeld hoeveel kwartelkoningen er zijn. Ze doen dat onder de vlag van Sovon. In het Oldambt vinden deze tellingen plaats sinds 1984. Kees Koffijberg is medewerker van Sovon en heeft zich jarenlang beziggehouden met de kwartelkoning in Oost Groningen. Doordat Kees dit jaar niet meer telt in het Oldambt, nam een aantal ANOG-leden dit over en in het weekend van 1/2 juni 's avonds luisterden ze naar de kwartelkoning. In dit weekend zijn er vier kwartelkoningen gelokaliseerd. Ze zaten voornamelijk in luzerne van de vogelakkers. De tweede telronde was in het weekend van 23/24 juni.

Bron: Brochure 'Kansen scheppen voor de kwartelkoning' Uitgave Vogelbescherming, 2017. Digitaal: <https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/kwartelkoningbrochure.pdf>.

Aftrap bufferzones

Op 25 mei ging het project 'Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen Oost-Groningen' officieel van start. Gedeputeerde Henk Staghouwer en bestuurders van Waterschap Hunze en Aa's waren aanwezig. Het project valt onder de subsidie-regeling Deltaplan Agrarisch Waterbeheer van de provincie Groningen.

Verbetering voor je bedrijf

Dit jaar gaan we aan de slag met 27 deelnemers. Eén van de deelnemers is Gert Baas. Op zijn boerderij klonk het startsein van het project. Gert doet dit jaar voor het eerst mee aan een project rondom natuurlijke plaagbestrijding: 'Je bent altijd op zoek naar veranderingen en verbeteringen voor je bedrijf. Toen ik las over dit project, in combinatie met de bufferstroken, heb ik mij direct aangemeld.'

Hij heeft een bedrijf van 60 hectare in Vriescheloo, met in het bouwplan onder meer granen, aardappelen, bieten, mais en agrarisch natuurbeheer.

Kennisuitbreiding

Gert wil graag aan de slag met dit project om meer te weten te komen over natuurlijke plaagbestrijding en de inzet van chemische gewasbescherming. Voor zijn bedrijf en de natuur, maar ook om een signaal af te geven richting de maatschappij: 'We worden vaak negatief in het nieuws gebracht, mensen krijgen een vertekend beeld van de landbouw.'

foto: M. van Velzen, Gert Baas geeft uitleg tijdens de DAW-bijeenkomst

Met dit soort projecten kun je als sector laten zien dat je je ontwikkelt en de goede kant op gaat. Soms zie ik mensen met hun zakdoek voor de neus voorbij fietsen als ik aan het spuiten ben. Onterecht natuurlijk, maar wel de praktijk. Dit moet anders.'

Overwinterende akkervogels 2017-2018

Afgelopen winter was voor de ANLB een telling naar overwinterende akkervogels. Tellingen waren in de clusters Oost- en West-Pekela, Reiderwolderpolder, Tussenklappen, Vriescheloo, Zuidwending, Ter Apel en Nieuwolda. Ook werd geteld op enkele kale akkers waarop geen beheer aanwezig was. De resultaten konden we daardoor mooi met elkaar vergelijken.

Er waren in de periode tussen 15 oktober en 15 maart zes telrondes. De tellingen vonden overdag plaats, onder zo gunstig mogelijke weersomstandigheden. In totaal zijn 69 verschillende vogelsoorten en 8778 vogels waargenomen. Naast alle vogels met een duidelijke binding met de percelen zijn ook zoogdieren geteld.

Geelgors op eenzame hoogte

De geelgors voert de lijst aan met 3984 waarnemingen. In vrijwel alle wintervoedselveldjes zijn hoge dichtheden geteld. In een enkel geval, zoals in het cluster Zuidbroek, zijn enkele honderden geelgorzen geteld. Vooral de combinatie van wintervoedsel naast wat lage struiken of boomgroepen is zeer gunstig. Deze vogel staat op eenzame hoogte in de lijst. Daarna volgt de veldleeuwerik met 756 waarnemingen. In zijn kielzog vinden we soorten als kramsvogel, groenling en vink.

foto: H. Hut

Opvallende en opmerkelijke waarneming

Opvallend afgelopen winter was de komst van de barmsijs. Deze vogel is lang niet elke winter in Nederland aanwezig. Barmsijsen broeden in Scandinavië en trekken West-Europa in door voedselgebrek of door slechte weersomstandigheden met veel sneeuw in de broedgebieden. Het voorkomen van deze soort heeft altijd een invasie-achtig karakter.

Er waren ook enkele opmerkelijke waarnemingen van soorten met een lage trefkans of van soorten die zeldzaam zijn in de winterperiode. De grauwe gors is hier een mooi voorbeeld van. Deze vogel is waargenomen bij Zuidbroek, Nieuwolda en Oudeschans, waar zelfs meerdere vogels zijn geteld.

Hiernaast zijn er nog drie ruigpootbuizerds waargenomen, bevonden zich twee kwartels in het wintervoedselveldje bij Numero Dertien (die hadden al lang in Afrika moeten zitten maar blijkbaar beviel het daar goed) en een smelleken en velduil zweefden boven een vogelakker.

Kroon op het werk

Het was een mooie en succesvolle wintertelling met voldoende aanknopingspunten om het beheer voor de winterperiode te versterken. De geelgors profiteert enorm van het aangeboden graan en dat is ook terug te zien in de broedvogeltellingen. De grauwe gors wordt nu elke winter in bescheiden aantallen gezien; het zou de kroon op het werk van de beheerders zijn als deze mooie soort weer als broedvogel terugkeert in het werkgebied van ANOG.

Bauke Koole, ecooloog

Libellen tellers gezocht!

Henk de Vries is projectleider van het landelijke Meetnet Libellen. Hij heeft speciale aandacht voor de groene glazenmaker in de omgeving van Veendam. Henk zoekt een beperkt aantal vrijwilligers die het leuk vinden om in de periode half juli tot 1 september in agrarisch gebied de libellen te tellen. Drie of vier keer per jaar bezoekt hij met vrijwilligers een bepaalde sloot bij een agrarische ondernemer en telt daar de volwassen groene glazenmakers. Al met al kost dit meestal minder dan een half uur.

Ideaal voor mensen met weinig ervaring met libellentellen en omdat het om slechts één soort gaat, is het een aantrekkelijke opstap naar kijken naar libellen.

Indien u interesse heeft, kunt u contact opnemen met Henk de Vries via henk.devries@vlinderstichting.nl

Imker op zoek naar drachtpercelen

R. van der Graaf zoekt bloeiende akkers om bijenkasten te plaatsen. Onder andere koolzaadpercelen, phacelia en mosterd. U kunt contact opnemen met de heer R. van der Graaf: 06-22492854. www.oldambtimkers.nl

foto: A. Imminga

Colofon

Dit is een uitgave van ANOG
Lageweg 14c
9698 BN Wedde
t. 0597-726966
e. info@anog.nl
i. www.anog.nl

Geef uw ideeën door!

ANOG bevordert op verschillende manieren Natuurinclusieve Landbouw (NIL). Uitgangspunt is dat het haalbaar is, dat het extra 'natuur' oplevert en dat het onze leden op termijn natuur én inkomen oplevert.

Het is belangrijk dat onze leden ons voeden met ideeën voor haalbare acties of projecten die zowel ten goede komen aan de landbouw als aan de natuur. We dienen dit najaar een subsidieaanvraag voor een NIL-project in voor de lichte gronden: Westerwolde en de Veenkoloniën. Welk initiatief er ook genomen wordt, het zal door de akkerbouw uitgevoerd moeten worden. Aarzel niet en voedt ons met uw voorstellen.

Ruim begrip

Natuurinclusieve Landbouw is een behoorlijk ruim begrip. Enerzijds is dat lastig omdat iedereen die dat past ermee pronkt, anderzijds geeft het juist de ruimte om goede initiatieven op te stimuleren. In de politiek is NIL heel populair. Als we onze ideeën goed verwoorden, maken we een reële kans op steun.

Ons streven is onze leden te betrekken bij nieuwe initiatieven rond Natuurinclusieve Landbouw om zo de kans op acceptatie en succes te vergroten. Veel haalbare, kleine stappen zijn effectiever dan grote revoluties waar slechts een enkeling van gecharmeerd is.

